

Lietuvių liaudies instrumentų skambesys neturi silpnėti

ANATOLIJUS LAPINSKAS

Lietuvių liaudies muzikos instrumentai Lietuvos istorijos šaltiniuose, tautosakoje, grožinėje literatūroje minimi ne vieną šimtmetį, o nuo XX amžiaus pradžios ir moksliniai lietuvių liaudies instrumentų tyrinėjimai. Daugiau kaip prieš pusimtį metų koncertinės kanklės ir birbynės drąsiai įžengė į koncertų sales – ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Lietuvių kompozitoriai sukūrė išimanių ir prestižinių kūrinių kanklėmis, birbynėmis, visam liaudies instrumentų orkestrui. Dar vienas mūsų liaudies instrumentų sąjūdžio aspektas: tūkstančiai vaikų ir jaunuolių mokėsi ir mokosi kanklių ir birbynės meno. Galetume drąsiai teigti, kad liaudies instrumentų skambesys lydi visą mūsų tautos istoriją, kultūrinį ir patriotinį vyksmą.

Mokslininkų dėmesys

Pirmąjį lietuviškų instrumentų sąrašą dar XVI amžiuje sudarė Jonas Bretkūnas, žymus Rytų Prūsijos lietuvių rašytojas, giesmynų sudarytojas, pirmasis biblijos vertėjas. Biblijos rankraščio paskutiniame puslapyje (biblija liko neįspausdinta) J. Bretkūnas tarp kitų instrumentų mini kanklę, trimitą, skudučius, lamzdelį.

Vėlesniais amžiais žinių apie lietuvių liaudies instrumentus knygelėje *Prūsų lietuvių* pateikė Teodor Lepner – vienas pirmųjų lietuvių buitinių tyrinėtojų, jo drąsiu teigimu, visi lietuvių yra apsigimę muzikantai – „musicae naturales“. Christian Bartsch – lietuvių tautosakos žinovas rinkinyje *Dainų balsai* įdėjo skyrelį „Apie lietuviškų muzikos instrumentus“, kur yra ir liaudies instrumentų piešinys. Nemažai medžiagos galima rasti XIX a. pabaigoje

išleistame Franz ir Helene Tetzner leidinyje *Dainos. Litauische Volksgeaenge*.

Iš lietuvių tyrinėtojų XX amžiuje vienas pirmųjų pasiūkė folkloristas Adolfas Sabaliauskas – Žalia Rūta savo darbuose *Sutartinės ir mūsų muzikos įrankiai* (1904), o ypač knygoje *Lietuvių dainų ir giesmių gaidos* (1916). Istorinę vertę turi muzikologo Juozo Žilevičiaus straipsniai apie lietuvių liaudies instrumentus. Reikšmingiausias to meto lietuvių etnoinstrumentologijos darbas – Zenono Slaviūno studija *Lietuvių kanklės* (1937).

XX a. antrojoje pusėje vadovėlius parengė ir kanklių tyrinėjimo darbus tęsė Pranas Stepulis, Marija Baltrėnienė, Vytautas Alenskas, Vida Palubinskienė, birbynės vadovėlius išleido Povilas Samuitis ir Algirdas Vyžintas, Antanas Smolkskus, skudučius nagrinėjo Algirdas Vyžintas, bendrą liaudies instrumentų prigimtį savo gausiose etnoinstrumentologijos darbuose apžvelgė Romualdas Apanavičius, liaudies meno baruose pasižvalgė Vladas Bartusevičius, dar 1959 m. gausų liaudies instrumentinės muzikos rinkinį išleido Stasys Paliulis.

I etnoinstrumentologijos studijas įsitraukė ir jaunesnė karta, aukštųjų muzikos mokyklų magistrantai ir doktorantai. Galima teigti, kad liaudies instrumentai tapo patraukliu mokslinių studijų objektu. Jų tyrinėjimai reikšmingai praturtina visą mūsų etninės kultūros panoramą.

Koncertų salėse ir Dainų šventėse

Pirmieji žingsniai, išvedant liaudies instrumentus į sceną, buvo žengti Pirmojo pasaulinio karo metais. Prano Puskunigio,

Kaimo piemenėliai. (1936 m., Ukmergės apskr.) Balio Buračo nuotr.

žinomo Skriaudžių „Kanklių“ ansamblio įkūrėjo vadovaujamas Kauno spaustuves darbininkų ansamblis 1916 m. sausio 12 d. Kauno miesto teatre surengė pirmąjį viešą kanklių muzikos koncertą. Tų pačių metų rudenį šis kanklių ansamblis koncertavo Karaliaučiuje.

Reikšmingą vaidmenį kanklių sąjūdžio kelyje suvaidino Lietuvos kanklininkų draugija, save laikiusi „kanklių muzikos propaguotojų organizacija“. Draugija veikė nuo 1925 iki 1940 metų, kai kartu su kitomis „antitarybinėmis“ organizacijomis buvo uždaryta. Draugijos steigimo iniciatoriumi buvo P. Puskunigis, greta jo valdybai priklausė žinoma kultūros veikėja M. Avietėnaitė, kompozitoriai K. V. Banaitis ir J. Bendorius. Draugijos veikloje dalyvavo ir kiti žymūs muzikai: T. Brazys, A. Kačanauskas, J. Naujalis, A. Sabaliauskas. Pirmąjį koncertą draugija surengė 1925 m., jame dalyvavo ir Valskybės teatro solistai.

Draugijos pastangomis 1930 m. Kaune atidaryta Kanklių muzikos mokykla, kuri vėliau buvo pavadinta kursais. Šios mokyklos įstaigos kanklininkų ansamblis nuolat koncertuodavo Kaune ir periferijoje (neretai su paskaitomis, konsultacijomis), kanklių muzika kas savaitę skambėdavo ir per Kauno radiją. Kursų dėstytojų J. Strimačio ir P. Stepulio kanklių duetas koncertavo ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje, Estijoje.

1940 metų pabaigoje Vilniuje buvo įkurta Valstybinė filharmonija ir prie jos Jono Švedo vadovaujamas Valstybinis dainų ir šokių liaudies ansamblis. Jo liaudies instrumentų orkestras nuėjo ilgą tobulėjimo ir meninio meistriškumo plėtros kelią. Būtent ansamblio koncertuose Lietuvoje, tuometinės sąjungos, o vėliau ir užsienio žiurovai galėjo gerėti lietuvių liaudies instrumentų orkestro skambesiu.

Greta dabartinio „Lietuvos“ ansamblio įsikūrė ir analogiški mėgėjų meno ansambliai aukštesiose mokyklose, gamybiniuose kolektyvuose, kultūros įstaigose. Atsirado ir vaikų dainų ir šokių ansambliai.

Įvairaus lygio muzikos mokyklų įsteigė liaudies instrumentų orkestrai – plačių meninių galimybių kolektyvai, žinomiausi jų – Lietuvos muzikos ir teatro akademijos liaudies instrumentų orkestras, sa-

vo veiklą pradėjęs dar 1952 m., ir gerokai jaunesnis jo Klaipėdos universiteto orkestras, pradėjęs veiklą 1975 m. Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultetų sudėtyje.

Kameriniai liaudies instrumentų ansambliai bene dažniausiai pasaulį supažindina su lietuviškais instrumentais. Tarp jų žinomiausi – „Sutartinės“, muzikuoti pradėjęs dar 1956 m., Dailės mokyklos kanklių trio (1971), ansamblis „Vaivora“ (1992), anot kritikų „sudestantis visą sielą į atliekamus kūrinius“. Dviem pastariesiems kolektyvams vadovauja Muzikos ir teatro akademijos profesorė Lina Naikelienė. Ji taip pat yra ir viena žymiausių mūsų kanklininkų solistė. Greta jos šalįje ir pasaulyje bene žinomiausias buvo mūsų birbynės princas – Antanas Smolkskus, kurio birbynė nutilo vos prieš metus.

Tačiau išpuodingiausi kanklių akordai nuvilnija Pasaulio lietuvių dainų šventėse. Pastarosiose dvejose šventėse Vilniaus universiteto Didžiąjame kieme skambėjo keturių šimtų kanklininkų orkestro kankliuojama tautinės dvasios prisodrinta muzika. Šis šalies kanklininkų sambūris visada palieka neišdildomą įspūdį.

Liaudies instrumentai – kūrybinio įkvėpimo šaltinis

Autorinės kilmės kūrinių kanklėmis labiausiai būdingi Suvalkijos regiono instrumentiniam folklorui (skirtingai nuo Aukštaitijos ar Žemaitijos). Kaip tik iš Suvalkijos lygumų iškilo ir XX amžiaus pradžios mūsų kanklių atgaivinimo entuziastai – Pranas Puskunigis ir Justinas Strimaitis. Savo kanklių vadovėliuose ir kituose leidiniuose jie pateikė pirmąsias savo sukomponuotas kanklių melodijas.

Vis dėlto profesionalios kūrybos liaudies instrumentams kelias prasidėjo, 1940 m. įsteigus valstybinį dainų ir šokių liaudies ansamblį, dabartinę „Lietuvą“. Pirmasis kūrinys liaudies instrumentų orkestrui gimė 1941 m., tai buvo Jono Švedo rapsodija „Klonių aidai“, dažnai skambanti ir šiais laikais. Ilgą laiką J. Švedas buvo vienintelis kompozitorius, šantis arba aranžuojantis kūrinius liaudies instrumentams. 1955 m. jis sukūrė pirmąjį stambios formos kūrinių liaudies

Trys piemenėliai ir užstovas liaudies šventėje 1936 m. Alytaus apskrityje.

Balio Buračo nuotrauka.

instrumentams – koncertą kanklėmis su liaudies instrumentų orkestru.

1964 m. sukurtas Vaclovo Paketūro koncertas kanklėmis, Lietuvos kanklininkų repertuare ne kiek nesedamas, skamba jau keturis dešimtmečius. Net tris koncertus kanklėmis sukūrė jaunas kompozitorius Algirdas Bružas. Nemažai reikšmingų kūrinių parašė Jurgis Juozapaitis, Leonas Povilaitis, Valentinas Bagdonas, Rimvydas Žigaitis.

Reikšmingą vietą birbyninkų repertuare užima lietuvių muzikos klasikų kūrinių – Balio Dvariono pjesė „Prie ežerėlio“, Eduardo Balsio „Scherzo“ birbynų kvintetui, Andante Cantabile (Pirmojo koncerto smuikui Antrosios dalies transkripcija birbynei), šokiai iš balio „Eglės žalių karalienės“, Vytauto Klovo Koncertas birbynei ir liaudies instrumentų orkestrui. Koncertą birbynei su simfoniniu orkestru yra parašęs Benjaminas Gorbulskis, sonata – Jurgis Juozapaitis.

Ryškūs yra viso liaudies instrumentų orkestro skambesys. Jo visas spalvas ir galimybes atskleidė žinomiausi šalies kompozitoriai: Vytautas Juozapaitis savo nepriylgstamais „Lietuviškais šokiais“, Leonas Povilaitis išpuodingą „Naktimi kryžių kalnė“, „Pavasario sutartinė“, Valentinas Bagdonas išdaigškais „Sartais“, Algimantas Bražinskas, „Vestuvinių šokių“ ir daugeliu orkestrinių pjesių. Lietuviška muzika liaudies instrumentams yra originali, tautiška ir visuomet tinkama reprezentuoti mūsų kraštą bet kuriame pasaulio taške.

Vaikų pomėgis, jaunimo būsimoji profesija

1923 m. Kaune buvo įsteigta karo invalidų Kanklių muzikos mokykla. Didesnės reikšmės turėjo 1924 m. įsteigti ir dvejus metus veikė Kanklių muzikos kursai, populiarią kanklę, parengę nemažai gerų kanklininkų. 1930 m. Kaune atidaryta Kanklių muzikos mokykla, kuri vėliau buvo pavadinta kur-

sais. Juos gausiai lankė moksleiviai. Kokybinių liaudies instrumentų specialistų rengimo šuoį žengė 1945 m. dabartinėje Muzikos akademijoje įsteigta Liaudies instrumentų katedra. Pirmuoju jos vedėju tapo J. Švedas. Vėliau liaudies instrumentų skyriai buvo atidaryti aukštesniose muzikos mokyklose (dabartinės konservatorijos), taip pat ir vaikų muzikos mokyklose. 1975 m. Liaudies instrumentų katedra atidaryta dabartiniame Klaipėdos universitete. Visų lygių mokyklose studentai ir moksleiviai mokosi birbynų, kanklių specialybių, tobulina orkestrinio muzikavimo įgūdžius.

1991 m. atkurta 1925–1940 m. veikusi Lietuvos kanklininkų draugija. Dabar ji vadinaisi Lietuvių liaudies instrumentinės muzikos draugija „Kanklės“, kasmet visuose šalies regionuose surengianti išpuodingas liaudies instrumentinės muzikos šventes. Jose dalyvauja šimtai studentų ir moksleivių, liaudies instrumentus pasirinkusių pomėgiui ar būsimajai specialybei.

Kanklių karalienės gyvenimo epopėja

Kalbant apie liaudies instrumentus, nuodėmė būtų praleisti Onos Mikulskienės vardą. Kazkur Rusijos Sibiro platybėse – Omsko mieste, lygiai prieš šimtą metų (1905 m. sausio 30 d.) gimusi Ona Mozolaukaitė-Mikulskienė buvo iš to būrelio kanklininkų, kurios pirmuosius ansamblinio kankliavimo žingsnius žengė 1940 m. įsteigtame J. Švedo ansamblyje, o po poros metų ji įstojo į M. K. Čiurlionio ansamblį, su kuriuo nesiskyrė visus 50 metų – Lietuvoje, karo nuniokioje pokario Europoje, o nuo 1949 m. Amerikoje Cleveland mieste.

Kaip savo recenzijose rašė muzikologas Juozas Žilevičius, O. Mikulskienė visuomet puikiai parengdavo koncertinių programų instrumentinę grupę, kaip talentinga pedagogė rūpi-

nosi ansamblio orkestrantų pamainos rengimu. 1965–1985 metais Onos ir jos vyro Alfonso Mikulskio – „Čiurlionio“ ansamblio vadovo pastangomis veikė privati kanklių studija, kurioje buvo išeinamas visas Lietuvos konservatorijos liaudies instrumentų praktinio kankliavimo ir muzikos teorijos kursas. O. Mikulskienė kankliavimo mokė Toronto, New York, Detroit, Chicago, Pittsburgh miestų jaunąsias kanklininkes.

Už kanklių muzikos puoselėjimą O. Mikulskienė 1978 m. buvo apdovanota Amerikos lietuvių Piliečių klubo kultūrine premija. 1994 m. O. Mikulskienė grįžo į Lietuvą, kur aktyviai dalyvauja visuose tautinės kultūros renginiuose. Jos gyvenimo šimtmetis – tai gyvoji mūsų kanklių istorija pasaulio laike ir erdvėje.

Problemų netrūksta

Liaudies instrumentinė muzika – tai mūsų tautinis turtas. Keista, bet Lietuvos kultūros valdžia jo visiškai nevertina. Pavyzdžiui, valstybinių švenčių minėjimų meninei daliai paprastai samdomas operos orkestras, baletas, choras, dainininkai. Programoje skamba XIX a. itališkos arijos, rodomos klasikinių baletų ištraukos.

Kultūros ministerijos valdininkai į klausimą, kodėl tokioms progoms nepasikviečiamas liaudies instrumentų orkestras, susiraukę atsako:

Nukelta į 3 psl.

TURINYS

Liaudies instrumentų svarba.

Vilniaus šviesuolių atminimas gyvas. Meilė žodžiui ir knygai.

Išdalinta rudens romantika. Aktorės laimė.

Knygnešių tėvo sukaktis. Vidinė dailininkės harmonija.

Ona Mikulskienė 1993 m.

Vilniaus šviesuolių atminimas gyvas

EGIDIJA KAULAKYTĖ

Lapkričio 17-ąją būrelis vilniečių – muziejininkų, bibliotekininkų, knygų mokslininkų – rinkosi prie Dominikonų gatvės 11-to namo. Šioje vietoje 1906–1949 metais veikė garsusis Vilniaus kultūros ir literatūros puoselėtojų dr. Jurgio ir Marijos Piaseckaitės Šlapelių lietuviškas knygynas. Nuo šiol apie knygyno vietą bylos atidengta paminklinė lenta. Tiesa, anksčiau, caro laikais, gatvės vadinosi Błogocerkiewską, lenkų laikais – Šv. Jono, namo numeris buvo 13-tas. Dabar šiame dideliame name įsikūrusi Vilniaus miesto savivaldybės ukinė organizacija „Vilniaus vandenys“. Pastatas restauruotas, tačiau gatvė, nors ir senamiesčio, labai jūdi ir triukšminga.

Knygyno įkūrėjų placiašakės kultūrinės veiklos reikšmę pažymėjo kalbėjusi Šlapelių namo – muziejaus direktorė Alma Gudonytė. Ji – įžymiųjų vilniečių dukters kalifornietės Gražutės Šlapelytės-Sirutienės, lapkričio 29 d. šventosios savo 95-ąjį gimtadienį, sumanymų įkūnytėja, Marijos Šlapelienės, su kuria Vilniuje pragyveno 27-rius metus, valios vykdytoja, darbų organizatorė. 1996 m. Šlapelytė-Sirutienė dovanojo gimtajam miestui atgautą savo tėvų namą, o muziejumi jį pavertė ir sklandžiai leidybos, švietimo, Šlapelių atminimo išsaugojimo darbus vykdė neeilstanti Alma Gudonytė.

Labai didelį ir išsamų leidinį – moksline studiją *Marijos ir Jurgio Šlapelių knygynas Vilniuje* (2000), išleista G. Šlapelytės-Sirutienės lėšomis, parengęs Vilniaus universiteto profesorius Vladas Žukas papasakojo apie knygyno įsikūrimą Dominikonų gatvėje ir buvusią gerą slėptuvę pagalbinę kny-

gyno patalpą, kurių prikaikiuota 8-nios; po jomis išliko dideli rūšiai – vietos knygoms ir spaudai buvę. Jas visas apieškoti ne visada atėdavo ir galvą okupacinėms valdžioms. Nuo 1906 m. jų buvo ne viena – rusų, lenkų, ir vokiečių... Per tą laiką knygyno savininkai buvo ne kartą kratomi, M. Šlapelienė net uždaryta į kalėjimą, dėl knygyno prieš II pasaulinį karą lenkai buvo iškelę bylą teisme. 1949 m. sovietų valdžios galutinai panaikinto knygyno ir leidybinės bendrovės turtai – senosios knygos – atiteko Vilniaus universitetui,

bai tinkama eksponuoti nuotraukas.

Muziejuje galima pamatyti 2003 m. sukurtą Vytauto Domaševičiaus ir Juozo Matonio videofilmą „Išlikimi lietuviškam žodžiui“. Jame praplaukia senieji, jau archyviniai Vilniaus vaizdai, pasakojama apie lietuvių padėtį senojoje sostinėje (Jurgio Šlapelio nuotrauka) – apie 1880 m., kai gimė Marija Piaseckaitė, Vilniuje, kaip ir XX a. pradžioje ar po dvidešimties metų, tegyveno apie 3 tūkst. lietuvių. XIX a. pabaigoje, atgimstant lietuvių

toti svetimžodžių ir už atneštą užrašytą retą lietuvišką žodį mokėjusių 17-ka lenkiškų grošių.

Kalbininkas akademikas Zigmas Zinkevičius, prisimena pokario metų susitikimą su Marija Šlapeliene. Universiteto laboranto, dirbusio su kalbininku J. Balčikoniu, ji paprašiusi priglauti dalį retų knygų – joms gresia sunaikinimas. Nutariama jas paslėpti tarp sovietinių pareigūnų netikrinamų Kauno universiteto Lyginamosios kalbotyros seminaro knygų – mat, jie nieko nesuprantą apie kalbotyrą, ir karvelidėje, kuri, užversta knygų ryšuliais, pasitarnauja prie goščiu nuo areštų besislapsstantiems žmonėms. Jie ten susirietę praleidavo naktį, rytą išeidavo.

Muziejaus direktorė, Jurgio Šlapelio giminaite, Vilniaus universiteto auklėtinė, mokslininkė, Marijos Šlapelienės padėjėja ir globėja, jaunystėje nešiojusi tuos ryšulius knygų, paslėptus tarp morkų ir bulvių, filme prisimena dedinę, jau netekusių prisėgtą. – 1941 m. mirė Jurgis Šlapelis, mylimas vyras, karas iš Lietuvos išbėgė brangiausias atžalas – dukteris Laimutė ir Gražutė, sūnų Škaištutį. Namai nacionalizuoti, knygynas ir bendrovė uždaryti, nebėra knygų. Atgaivia suteikia apsilankymai Šv. Mikalojaus lietuviškoje bažnyčioje – ten su vikaru Ambraziejumi pagiedodavo giesmių, namuose prisimindavo slapčius lietuviškus vakarus, dainavimą. Mirė Marija Šlapelienė 1977-aisiais metais, palikusi šviesų Lietuvos kultūros žadintojos atminimą.

Muziejuje jo direktorė, pasakodama apie Vilniaus lietuvių šviesuolių, atgimimo patriarchą daktarą Joną Basanavičių,

nejuociom šūkteli:

– Kartais galvoju – Šlapeliai, tokie du maži žmogiukai, o kiek padarė. Jų dvasia palaiko ir padeda įgyvendinti visus mūsų sumanymus – muziejaus veikla išibėgėja.

Pas mus lankosi daug moksleivių, kiekvieną savaitę vyksta renginiai ir susitikimai. Gruodžio 1-ąją dieną Rotušėje minėsime rašytoją vilnietę Aldoną Liobytę, 11-tą – dainininkę Beatrę Grincevičiūtę. Labai artimai bendradarbiaujame su „Vilnios“ draugija, minime senosius nusipelnčius vilniečius. Numatome išleisti Šlapelių rašytinio palikimo rinkinį. Į jį sudėsime M. Šlapelienės atsiminimus apie Vilnių, jos laisvų vyrų, J. Šlapelio korespondenciją iš Pirmojo pasaulinio karo fronto žmonių, rašytojų, kalbininkų laiškus Šlapeliams, kitų žmonių atsiminimus.

2004-aisiais pasirodė A. Gudonytės sudarytas Gražutės Šlapelytės-Sirutienės, kalbininkės, kultūros istorikės, straipsnių rinkinys *Vilnios atgarsiai*, kurį tiesiog reikia imti ir skaityti – tokiais karštais jausmais tėvams, Vilniui, visam Lietuvos kraštui ir lietuvių kultūrai alsuoja jo puslapiai. Knygos vaizdai labai ryškūs, žmonių portretai – tėvų Jurgio ir Marijos, seserų ir jų šeimų narių, lietuviškos gimnazijos dramaturgo Marcelino Šikšnio, patriarcho Jono Basanavičiaus, kalbininkų, žurnalistų – įdomūs, gili, žadinantys tokius pat kilnius jausmus.

Dabarties vilniečiai – knygų mylėtojai, garbūs mokovai ir žinių ištroškusi jaunuomenė – visi senamiesčio grindinių ir naujamiesčio asfalto mindytojai, siunčiame nuoširdžiausius sveikinimus Jubiliatei, linkėdami sveikatos ir dėkodami už atmintį.

Gražutė ŠLAPELYTĖ-SIRUTIENĖ

1909 11 29
Įžymi vilnietė, Marijos ir Jurgio Šlapelių namo-muziejaus globėja. Lietuvos kultūros puoselėtoja ir visuomenės švietėja.

somą žalą vaiko gimtosios kalbos mokėjimui.

Motinė kūryba

Pirmieji maldos žodžiai, motinos išmokyti, dažniausiai lydi žmogų iki pat karšto lentos. Ne kartą žmonės, beveik užmirę ir kasdieniame gyvenime seniai nebervartoją gimtosios kalbos, poterių kalba ta kalba, kuria motina vaikystėje išmokė.

Vaikų tautosaka, kaip katusės, kykavimai, pasakos, dainos ir kita, dažniausiai yra mūsų prosenelių kūryba, ji taip pat palieka vaikui neišdildomus išpučius. Labai greitai ir lengvai pastebimas skirtumas tarp tų žmonių, kurie išėjo į pirmąją švelnią, turiningą, visokių lobių pilną motinos motiną, ir tų, kurie dėl kokio nors priežasties jos neturėjo.

Lietuvei motinai likimas pasakė ypač sunkias ir atsakingas pirmosios gimtosios kalbos mokytojos pareigas. Lietuvių tauta šimtmečiais buvo lenkinama, vėliau rusinama, vokietinama, išgyveno žiaurų lietuviškos spaudos draudimo laikotarpį, ilgus amžius kentėjo svetimųjų jungą. Po trumpo šviesaus, kurybingo Lietuvos laisvės laikotarpio mūsų tauta vėl yra nugramzdinta į žiauriausią pasaulio istorijoje vergiją. Laisvoje Lietuvoje įsteigtos mokyklos, universitetai ir kitos mokslo įstaigos, jei ir ne visiškai išnyko karo ir naujos vergijos verpetuose, tai buvo sugniuždytos ir neteko lietuviškos dvasios. Tūkstantčiai mūsų jaunimo už tėvynės ribų kurį laiką liko visiškai be savų mokyklų.

Motinos mokykla

Tik viena mokykla visais laikais buvo tvirta, pastovi, nesugriauama ir jokių Lietuvos priešų neužslopinama – tai motinos mokykla. Jinai visais amžiais išliko Lietuvoje, ją motinos išsivežė į šaltąjį Sibirą, ją išsivežė ir tremtinės išsigabeno į plėvę ir prašūnį.

Motina, prie ratelio mokanti savo vaiką skaityti, – toji vargo mokykla – tapo tiesiog lietuviškos motinos-mokytojos simboliu ir lietuviškos mokyklos pirmavaidžiu.

Šiandien, mums esant už tėvynės ribų, vaiko gimtosios kalbos mokymas yra ypač svarbus ir opus. Svetimų kalbų įtaka yra tiesiog gniuždanti, ji gresia visiškai nustumti lietuvių kalbą, skverbiasi ir dalko mūsų kalbos grynumą, susina žodžium. Todėl turime imtis

įvairiausių priemonių tai ban- gai atlaikyti.

Visi privalome būti gimtosios kalbos sargyboje, bet turime atsiminti, kad didžiausia ir atsakingiausia to darbo dalis tenka motinai: ji yra pirmoji jaunosios kartos auklėtoja, mokytoja, o visi kiti yra tik jos talkininkai, pavaduotojai ar pradėtojo darbo tęsėjai. Pirmasis ir didžiausias jos talkininkas, žinoma, yra šeimos tėvas, jo įtaka vaikams, šalia motinos, neabejotinai labai sviri ir reikšminga.

Jei spaudos draudimo laikais lietuvių motina, prie ratelio verpdama, pati nedaug mokėdama, dažnai tik vieną vienintelį knygą, maldaknygę ar elementorių turėdama, išmokė savo vaikus lietuviškai skaityti ir įdiegė jiems gimtosios kalbos meilę, tai šiandien laisvame pasaulyje, turint daug lietuviškų knygų, vaikų laikraščių, turint ir galint turėti lietuviškas mokyklas, vaikų teatrų ir daug kitokių priemonių, susipratusi lietuvių motina tikrai gali ir privalo duoti savo vaikams tvirtą, gryną ir žodingą gimtosios kalbos pagrindą, kurio ir stipriausia aplinkos srovė nenuplūs svetimų kalbų jėga.

Kad motina tikrai gali, nors ir svetimame krašte, savo vaikus išmokyti gražiai lietuviškai kalbėti, yra šimtai pavyzdžių, čia tik keletą jų pateiksiu. Susipažinau su vyresnio amžiaus lietuvių amerikiečių. Išsineke jome. Iš karto atkreipiau dėmesį, kad jis labai gražiai lietuviškai tarmiškai kalba. Parūpo paklausti, kaip seniai atvykęs Amerikon ir kurioje Lietuvos vietoje gimęs. Jis tik nusišypsojo ir pasakė:

– Dažnai manęs to klausia. Aš Lietuvos nesu matęs, esu gimęs čia, Amerikoje. – Buvau maloniai nustebinta ir pasigėrėjau jo puikiu lietuvių kalbos mokėjimu.

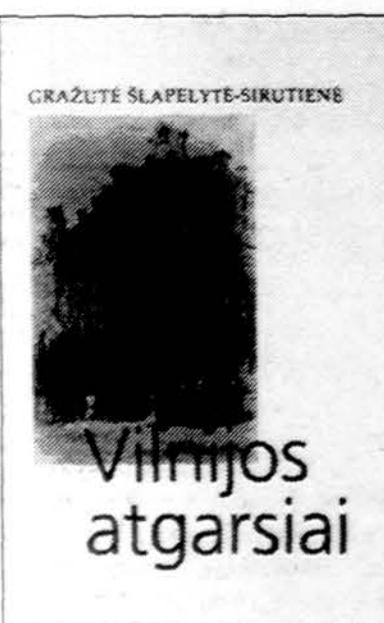
– Tai mano motinos nuopelnas, – trumpai paaiškino mano naujasis pažįstamas.

Štai kitas pavyzdys. Vieną gražų vakarą išvažiuojame su Amerikoje gimusia lietuvaite į užmiestį pasigėrėti gražia rudens gamta. Krintantys įvairiaspalviai lapai primena mums tėviškės sodus. Vienas kitas pradeda niūniuoti, netrukus išsiveržia dainos žodžiai, ir taip traukiame dainų po dainas. Mūsų mieloji vairuotoja pritaria vienai, kitai, dešimtai dainai.

Nukelta į 3 psl.

Meilė žodžiui ir lietuviškai knygai

GRAŽUTĖ ŠLAPELYTĖ-SIRUTIENĖ

Branginkime gimtąjį lietuvišką žodį

Pirmieji gimtosios kalbos žodžiai, kurių dar nesupratome, bet kurie mus ramino, migdė, džiugino, buvo mūsų mylinčios motinos žodžiai. O kokiais nuostabiais švelniais žodžiais ji mums šnekino:

– Dukrele, dukružele, dukryte, dukrytele!
– Sūneli, sūnaiteli, sūnuželi, sūnytelė!

Mažylis girdejo daug daug meiliausių žodelių, švelnių lopsinių, linksmy dainelių, kol pats iš bereiksmių garsų iš-

tengė ištartį pirmąjį prasmingą, taip brangų kiekvienam mums, žodį – mama!

Tėvynės meilė, tikėjimas, gyvenimo tiesas, dorovės pagrindus, grožio, gėrio ir tiesos supratimą tėvai perduoda vaikui gimtąja kalba. Šios visos vertybės giliai įauga vaiko sieloni, ir tai yra viso būsimo žmogaus pagrindai. Tiems, kurie atitolsta nuo gimtosios kalbos, dažnai tos vertybės ima blankti, ir žmogaus asmenybė tampa daug skurdesnė.

Lietuvių tautai ir jos kalbai nebuvo lengva išlikti. Grobuoniški Lietuvos kaimynai – slavai ir germanai – veržėsi į mūsų kraštą, ginklų ir klasta mėgindami Lietuvą pavergti, sunaikinti, nutautinti. Broliškios jotvingių, galindų, prūsų, ir kitos baltų gentys neatsilaikė ir buvo žiauriai išnaikintos. Liko tik tie, kurie kalbomis nuotrupos – antkapuose suakmenėję negyvi žodžiai. Iš placių baltų giminės žūbtutinėje kovoje išliko gyvi tik lietuviai ir latviai, ir tik jie išlaikė savo gimtąją kalbą. Išlikti išliko, bet po Vytauto Didžiojo – Lietuvos galybės laikotarpio, prasidėjo Lietuvai sutemų laikai. Valdovai, sujungę Lietuvos likimą su Lenkija, užtraukė gimtajam kraštui didžiulį nelaimę, kuri

privėdė ne tik prie Lietuvos valstybės sunykimo, bet ir prie aukštesniųjų luomų praradimo, prie gimtosios kalbos paniekimo.

Tik lietuvis varguolis liko ištikimas savo tėvynės sūnui; tik jis, kaip žarija pelenuose, išlaikė tautos gyvybės amžinąją ugnį, kuri po keleto amžių išliepsnojo skaidria liepsna, vėl atnešdama Lietuvai savarankiškumą, laisvę ir nepriklausomybę.

Toji žarija, išlaikiusi tautos gyvybę, buvo lietuviškas žodis, kuris ir vergijoje nenustojo skambėjęs ilgesingose dainose, gaudžiose raudose, nuostabiose pasakose, padavimuose, priežodžiuose, patarlėse, mįslėse.

Lietuviškas žodis ėjo iš lūpų ir lūpas, iš kartos į kartą, ilgai niui mažai pakitęs, mažai nutolęs nuo savo garbingos prosnelės – indoeuropiečių prokalbės.

Dėl lietuviško žodžio įamžinimo spaudoje pirmiausia turime būti dėkingi Martynui Mažvydui, kuris parengė pirmąją lietuvišką knygą – katekizmą ir giesmyną (išspausdintą 1547 m. Karaliaučiuje). Savo knygos įžangoje autorius praso:

„Broliai, seserys, imkite mane ir skaitykite!“

Lietuviško žodžio brandumą pirmasis atskleidė Kristijonas Donelaitis savo nuostabiuose *Metų* poemos posmuose, pavaizdavo lietuvių varguolio darbą, vargus ir džiaugsmus.

Lietuviško žodžio poetinį subtilumą ir grožį visa ditybė išskėle vyskupas Antanas Baranuskas poemoje *Anykščių šilelis*. Vyskupas Motiejus Valančius ir daugelis kitų dvasios milžinų švietė, mokė, blaivino pavergtus ir prispaustus brolius lietuvių. Dr. Jonas Basanavičius, dr. Vincas Kudirka kėlė apmirusią tautinę samonę; didysis dainius, tautos pranašas Maironis kvietė paimti „arklą, knygą, lyrą ir eiti Lietuvos keliu“. Jie įkvėpė ryžtą kovoti dėl savo laisvės; pagaliau buvo laimėta ir 1918 metais atkurta laisva ir nepriklausoma Lietuva. Už tai turime būti dėkingi šiems milžinams ir savanoriams kariaus, aukojusiems savo brangiausią turtą – gyvybę tėvynės labui. Bet ne tik jiems. Ačiū ir motinėls, močiutėms, mokišioms savo mažuosius gimtojo žodžio ir rašto slaptai, prie ratelio; ačiū tėveliams knygnešiams, 40 metų naktimis gabejusiems iš užsienio draudžiamą Lietuvai spausdinti lietuvišką žodį – knygą!

Šiandien ir vėl tėvynė pamirgta. Bet lietuvių tautinė samonė gyva, ir lietuviškas žodis įsitvirtinęs ne tik Nemuno pakrantėse, bet pasklides po šalis plačiausias, branginamas žmonių pasaulio mokslininkų, studijuojamas daugelyje universitetų.

Myliškime, branginkime lietuvišką žodį, puoselėkime jį ir

Išdalinta rudens romantika

Ar pakanka mums, lietuviams gyvenantiems Amerikoje, šilumos?

Keistas klausimas — pagalvosit, jei kalba suktųsi apie orą. Ypač Čikagoje, kur vasaros net per karštos prie vėsenių ir liečių pratusiam Lietuvoje. Tačiau, kalbant apie kitokią šilumą — žmogiškąją — turime pripažinti, kad jos dažnai trūksta.

Kalbėti apie tai visuomet kykla noras, vos tik koncertų afišose pamatau, kad renginį organizuoja „Saulutė“, Lietuvos vaikų globos būrelis. Iš anksto žinau: bus šiltas ir jaukus vakaras, net jei lapkritis už lango. Ir ne vien pagalvojus apie renginio tikslą ar kalbant apie kviečiamus atlikėjus.

Lapkričio 13-osios šeštadienį, kai Lietuvių dailės muziejuje (Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Ill.) koncertavo Eglė ir Vytautas Juozapaitiai, jaučiausi tarsi palieciai būtent tos žmogiškos šilumos. Per pastarąjį dešimtmetį nesu praleidęs nei vieno Lietuvos operos solisto Vytauto Juozapaitio pasirodymo Čikagoje: Lietuvių operos spektakliuose, koncertuose, Jaunimo centro scenoje, visur, kur tik solistas dainuodavo. Tačiau, ko gero, šilčiausias išpūdis vis dėlto liko po minėto koncerto Lemonte.

Gerbėjų užpildytoje, mažytėje Lietuvių dailės muziejaus scenoje viena valanda su solistu prabėgo, tarytum akimirka. Šmaikštaus kūrinų pristatymo, tekstų komentaro, artistiško, bendravimo su klausytojais galėtų pavydėti ne vienas atlikėjas. Solistas, dainavęs daugybės pasaulio šalių tūkstantinei operos gerbėjų publikai, nuosirdžiai priėmė mūsų aplodismentus kamerinėje aplinkoje. Šilumos išpūdis dar labiau sustiprino, į sceną pakviestas savo žmona, moterų vokalinio ansamblio „Eglė“ vadovė,

Vilniaus Konservatorijos dėstytoja Eglė Juozapaitienė.

Ir skambėjo populiarių kompozitorių muzika, šio šeimyninio dueto pirmą kartą atliekama. Nepakartojamas debiutas šioje mažytėje scenoje. Ir tik tiems, kurie apsilankė aną vakarą.

Klasikinių kompozitorių — Mozart, Lowe, Strauss, Marchetti, Leoncavallo, anot V. Juozapaitio, mėgstamiausius kūrinus keitė populiarios lengvosios muzikos autoriai: Raudonikio, Čechanovičiaus, kuryba (jau įdainuota kompaktinėje plokštelėje). Čechanovičiaus „Meilės valsu“ Juozapaitis pasirodymas baigėsi, palydėtas šiltais padėkos žodžiais ir plojimo.

Dar vienas šiltas momentas: turbūt neatsitiktinai buvo pasirinktos kompozitorės Giedros Gudauskienės „Trys impresijos lietuviškos patarlės“, atliktos maestro Manigirdo Motekaitio, akompanavusio Eglės ir Vytauto dainavimui. Net eilinio klausytojo ausis galėjo atpažinti tam tikrai patarlei pritaikytą muzikinį motyvą.

Ypatingai grogai pasitaikius, sol. Vytautui Juozapaitiui po JAV gastroliuojant Teatro Lini-co D Europa „Don Giovanni“ operos pastatyme, koncerto atlikėjai Vytautas ir Eglė Juozapaitiai patys pasiūlė atlikti labdaros koncertą ir atsisakė honoraro, kad sušelpėtų Lietuvoje vargingai gyvenančius vaikus. Tad koncertas „Rudens romantika“ buvo ekspromtu kilusios idėjos įkūnijimas — tiesiog dar vienas pavykęs „Saulutės“ projektas, artėjant Kalėdoms, papildysiantis „Saulutės“ globojamų našlaikių Lietuvoje šventinius krepšelius.

Jei staiga pajusite, kad trūksta tos tikros žmogiškos šilumos, prisilieskite prie „Saulutės“...

Dijana Giedgaudaitė

„Saulutės“ ruošiamame labdaros koncerte, iš kairės: akompaniatorius muz. Manigirdas Motekaitis, solistai Eglė ir Vytautas Juozapaitiai.

Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Ill., po „Saulutės“ labdaros koncerto, kurio programą atliko Eglė ir Vytautas Juozapaitiai. Iš kairės: Gražina Stauskas, Eglė Juozapaitienė, Stasė Petersonienė, Nėlia Paulauskaitė ir Daina Petersonaitė. Indrės Tijūnėlienės nuotrauka.

Liaudies instrumentai

Atkelta iš 1 psl.

Jūsų kanklės niekam neįdomios. Tačiau paklausus, ar jie yra girdėję, pvz., V. Juozapaitio „Lietuviškus šokius“ liaudies instrumentų orkestrui, jie irgi atsako neigiamai. Taigi, toji Lietuvos valdžia greičiausiai net nežino, kaip skamba kanklės ar kaip jos atrodo, bet jomis piktintis valdininkams kvapo užtenka. Galima būtų jiems priminti, kad net tolimame Kazachstane bet kokia valstybinė šventė be jų liaudies instrumentų orkestro net neišsivaizduojama.

Lygiai tas pats ir mūsų tautinės kultūros pristatymuose. Garantuojau, kad Europoje ar kitur vykstančiuose kultūros renginiuose mūsų liaudies instrumentų orkestro pasirodymas tikrai sukeltų furorą. Tačiau Kultūros ministerija už fantastiškus pinigų geriau samdo užsienio muzikantus mūsų valstybės pristatymui. Ar ne laikas atsigręžti į savo pačių kultūrą, juk mūsų tautinė instrumentinė muzika tikrai papuoštų bet kurio mūsų prisistatymo kultūrinį segmentą?

Suprantu, kad išruošti kelionei studentų orkestrą (Muzikos ir teatro akademijos bei Klaipėdos universiteto orkestrai dabar yra geriausi) yra ganėtinai sudėtinga. Žymiai paprasčiau būtų, jei turėtume profesionalų liaudies instrumentų orkestrą. Šią idėją, prisipažinsiu, iškėliau dar prieš 20 metų (Lietuva — tai ne tik visų mūsų, bet ir kanklių, birbynų puikias skambesio tėvynė. Šalies muzikinio ugdymo įstaigos turėtų aktyviau ugdyti tautinės kultūros daigus, nes prisilietę prie liaudies instrumentų, vaikystėje ir jaunystėje pasisėmę tautinės kultūros, Lietuvos žmonės galės oriai jaustis ateities Europoje.

ratūra ir menas, 1984, Nr. 10). Tuomet rašiau: „Steigti naują profesionalų kolektyvą — tai tas pats, kaip statyti brangiai kainuojantį rūmą“.

Repertuaro problema irgi yra aktuali. Lietuvos kultūros ministerijos premijos už geriausius kūrinius liaudies instrumentams neįdomios išnyko jau prieš dešimtmetį. Tuo pačiu praktiškai dingo ir nauji lietuvių kompozitorių orkestriniai kūriniai. Argi tie keli tūkstantiniai premijinių litų imtų ir nustekentų valstybę?

Kelia nerimą ir muzikos mokyklose besiklostanti padėtis: mazinami liaudies instrumentų pedagogų krūviai, tuo pačiu mazinamas ir vaikų priėmimas į birbynės ir kanklių specialybes. Sensta mokyklų turimi liaudies muzikos instrumentai, o naujiems instrumentams, taip pat ir specialybės vadovėliams lėšų neskiriama. Šašoningai mazinant jaunimo susidomėjimą tautine muzika, kyla abejonės dėl mūsų tautinio savitumo išlikimo.

Lietuva — tai ne tik visų mūsų, bet ir kanklių, birbynų puikias skambesio tėvynė. Šalies muzikinio ugdymo įstaigos turėtų aktyviau ugdyti tautinės kultūros daigus, nes prisilietę prie liaudies instrumentų, vaikystėje ir jaunystėje pasisėmę tautinės kultūros, Lietuvos žmonės galės oriai jaustis ateities Europoje.

Meilė žodžiui ir lietuviškai knygai

Atkelta iš 2 psl.

Pagaliau mums nutilus, pati dainuoja ir net tokias lietuviškas dainas, kurių mes, gimę ir augę Lietuvoje, nebuvome girdėję! Nustebe klausomės ir pagalvau pasiteiraujame, iš kur ji tiek daug lietuviškų dainų mokanti, pati Lietuvoje niekad nebuvusi.

— Mano mama visad dainuodavo: ir rytą keldama, ir per dieną dirbdama, ir vakare guldama. Tai ir aš jų nemažai išmokau.

Motina po gyvenimo vargų išsisi kapų kalnelyje, bet jos lietuviškos dainos gyvos — jos išmigo dukters širdin nejuokiomis, bet giliai, giliai.

O kad tai nebūtų tik gražios išimties!

Pirmoji tėvų pareiga

Tuo tarpu šeimose, kur motina nesupranta ar nenori suprasti būtiniausių savo lietuviškos motinos pareigų, vaikai, vos kelerius metus pagyvenę svietimui.

mame krašte, žiauriai doko savo gimtąją kalbą arba tiesiog nustoja ją vartoti. Motina dar neišmoko gyvenamojo krašto kalbos ir jos gal niekad taisyklų neįsimos, o vaikai jau baigia užmiršti lietuvių kalbą, ir štai lietuviškoje šeimoje po kelerių metų tėvai jau beveik nesusikalba su vaikais! Taip atsitinka tik dėl motinos ar abiejų tėvų apslėidimo, ar net sąmoningų tautinių pareigų išsižadėjimo. Ir tai nedaro garbės nei savųjų, nei svetimųjų akyse.

Reikia gyvenamojo krašto kalbą gerai mokėti, ir mūsų jaunoji karta ją ne blogiau išmoka už kitus, bet pirmoji ir didžiausia tautinė tėvų pareiga yra išmokyti vaikus gerai kalbėti lietuviškai.

Maža garbės svetimomis kalbomis kalbėti, didi gėda savosios gerai nemokėti!

Vilnijos atgarsiai. 2004

Aktorės laimė — prancūziškos dainos

Rasos Rapalytės vardas Lietuvos teatrų mėgėjams jau žinomas visą dešimtmetį. Dar būdama Muzikos akademijos studentė, ji pasirodė Nacionalinio dramos teatro scenoje. Pastaraisiais metais ji matydavome ir žymiuose teatro spektakliuose, pvz., „Stepančikovo dvare“. Vis dėlto reikšmingiausiu savo darbu aktorė laikė naująjį Edith Piaf dainų spektaklį „Dienos ir nakties“. Nuo pat prieš porą metų įvykusios premjeros šis autorinis spektaklis tapo teatro repertuaro puošmena, išpūdingu dainuojančios aktorės benefitu.

Edith Piaf dainos — tai ne spektaklio iliustracija, bet jo šerdis, esmė, galų gale masalas žiūrovui. Tokio įtikinamo prancūzų estrados karalienės dainų atlikimo, drąsiai teigiū, reikėtų gerokai paieškoti visoje Vidurio Europoje. Šio puikaus spektaklio ir koncerto kaitininkė — kukli žemaitukė, į sostinę atkeliavusi iš tolimo Žareno miestelio — Rasa Rapalytė.

— Edith Piaf gyvenimas — tai ištisa vartinė vaikystės vargų, kilimų ir kritimų, dainavimo ir gyvenimo stiliaus ieškojimų, galų gale visuotinio pripažinimo. Ar šis spalvingas artistės gyvenimo kelias, ar pačios dainos

Rasa Rapalytė.

nos labiau patraukė jūsų dėmesį ir tapo spektaklio pagrindu?

— Pasakysiu trumpai — E. Piaf dvasia, aišku, atsispindėjusi jos dainose. Nors su muzika drauguju nuo vidurinės mokyklos, E. Piaf dainomis rimtai susidomėjau vos prieš keletą metų. Paryžietiškas folkloras, truputį sentimentali melodija — toks galėtų būti šių dainų apibūdinimas. Dar svarbesnė yra jų atlikimo maniera — dainininkės išraiška, charakteringas balsas ir E. Piaf dainavimui būdinga dainų turinio giluma.

Mano kelias į E. Piaf dainas, galų gale į spektaklį, prasidėjo kaip tik nuo teksto. Išsinagrinėjau kiekvieną žodį, galima sakyti, kiekvieną raidę, mat prancūzų kalbos iki tol nesimo-

kiau. Galite įsivaizduoti, kaip sunku pagauti paryžietišką dialektą. Džiaugiuosi, kad dėl to dabar net tikri prancūzai man priekaištų nereikia.

Iš pradžių galvojau tik apie E. Piaf dainų koncertą, tačiau, studijuodama jos repertuarą, supratau, kad vien koncerto neužteks. Reikia ir jos gyvenimo vaizdų, juo labiau, kad E. Piaf buvo ne vien dainininkė, bet ir aktorė.

— Gal ir jūsų gyvenimas panašus į prancūzų dainininkės kelią, nors vaikystėje keliaujančio cirko greičiausiai net nematėte?

— E. Piaf vaikystė iš tiesų buvo panaši į gatvės berniukščio nuotykius, ji dainavo jau nuo 8 metų amžiaus ir dažniausiai gatvėje, savo tėvo, keliaujančio cirko akrobato pasirodymų metu.

Mano vaikystė buvo gerokai ramesnė, žemaitijos glūdomoje, Maironio apdainuotose Žarenuose. Dainavau mokyklos ansamblyje, „Dainų dainelėje“, vėliau mokiausi estradinio dainavimo Vilniaus konservatorijoje. Čia, klausydama aktorius R. Ramanausko paskaitų, nutariau keisti gyvenimo kryptį ir siekti aktoriaus karjeros. Įstočiau į Muzikos akademiją, baigiau, jau dešimtmetis, kai dir-

bu Nacionaliniame dramos teatre.

Su muzika visą šį laikotarpį ryšių nenutraukiau, tik jie savotiškai bangavo, muzikai užimant tai didesnę, tai mažesnę vietą.

Pastaraisiais metais „ikritau“ į E. Piaf repertuarą, stilių, manau, kad čia kaip tik susilydė mano ir aktorinio, ir vokalinio sugebėjimai. Būtent jų abiejų man ir reikia, nes tada gali surasti tokių dalykų, kurių vien vokalo technika neatskleisi. Kiekviena jos daina — tai gyvenimas, patiesia šventiausia šio žodžio prasme.

— Estradinė daina nuo E. Piaf laikų gerokai pasikeitė. Nors ir dabar egzistuoja aktorinis dainavimas, mintingi tekstai, dainos — baladės, vis dėlto didžiausia dainų masė skiriama ne tiek galvai, kiek kojoms — šokti, trypti. Ne išimtis ir lietuviška estrada...

— Girdėjau ne vieno lietuviškų kandidatų į Eurovizijos konkursą pasisakymą: Eurovizijai reikia kokio nors paprasto „gabalo“. Klausiau ir galvojau, iš kur tokia atsaini pažiūra ir savo pasirodymą, savo misiją tokiame atsakingame forume.

E. Piaf dainos irgi paprastos, bet anaipol ne paprastos. Tokias sukurti ir atlikti yra sunkiausia. Deja, dauguma dabartinių lietuviškų dainų yra tarsi taptai, kuriuos gali vinyti nežiūrėdamas — visur raštas bus tas pats.

Dar vienas dalykas, dėl kurio man skauda širdį — solistų nuvertinimas. Kaimyninėse šalyse estrados solistai turi kur kas aukštesnį statusą nei Lietuvoje. Pas mus tik grupės, grupės, kurių lygis ir stilius, deja, nedaro išpūdis.

— Kaip iškilti estrados solistei, jei ne iš šlovės viršūnės, tai bent iš pripažinimo, nuo ko tai priklauso?

— E. Piaf turėjo savo vadybininką, kuris ją ištraukė iš gatvės ir atvedė į koncertų pakylą. Lietuvoje tokio atvejo lyg ir neteko girdėti. Pačiai žengti įrašų, koncertų, reklamos organizavimo keliu pas mus nėra įprasta. Pagalvau tam reikia nemažos finansinės paramos.

Esu išleidusi, kartu su kompozitoriumi A. Kučinsku, dainų kasetę pagal senovinius lietuvių meilės lyrikos tekstus, bet tai nėra komercinė muzika, nors mano manymu ji suteikia energijos daugiau negu koks nors decibelų uraganas. Kita vertus, E. Piaf dainas — irgi ne komercija, bent jau šių dienų požiūriu, o publikos gausa savo spektakliuose negali skystis.

Labiausiai nekenciu abejingumo. Jeigu eini į sceną, turi viską atiduoti, nieko negailėti. Dainuodama aš jaučiu malonumą, džiaugsmą ir jeigu mano dainos patinka žiūrovams — tai jau dvigubas malonumas, tiesiog laimė. Gal esu laimės kūdikis?

Kalbėjosi
Anatolijus Lapinskas

Irena Gelazienė

NUBRIDO LAPAIS

Ruduo nubrido lapais raudonais
Atgal neatsigręžęs į mane nei karto,
Kai lyg išbalusi, gležna diena,
Stovėjau aš tenai prie vartų.
Sename medyje širdis išrėžta verkė,
Ir klykdamas praskrido gervės,
Kai tavo akys, akys skverbėsi
Į mano geliančią vienatvę.
Ruduo nubrido lapais raudonais,
Kai nebylė tylą prispaudė negyvai
Tavo ir mano sapną.

AŠ NEŽINAU

Aš nežinau kodėl
Rudens taip pamilau pilkumą,
Akių jo melancholią bedugnę,
Jo drąsą, išlumą
Ir auksą blizgantį, geltoną.
O vėją, vėją tą beprotį,
Tai jis mane, kaip lapą,
Nuplėšęs neš pašėlęs
Per žemę klidančią miegę,
Į išsipildymą bekrasči,
Į Eldorado tūstančio spalvų...
Aš, jo kvėpavimą jaučiu,
Kai pamažu
Į glėbį žemės leidžiamės dar žalia.

KAIP VAISIAI

Nesurinkti, kaip vaisiai, krinta mintys,
Ir valandos užbėga už akių,
O dienos, tartum, lieptas linksta,
Kai į saulėlydį rankas tiesiu.
Ir nežinau, kas pasitiks mane,
Kai grįšiu iš kelionės,
Ir kas paklaus, kodėl
Atsinešiu tik pilnas pintines svajonių.
Bet gal tik vienos jos, o Viešpatie,
Parklups prie Tavo kojų,
Gal jos primins, kad kažkada
Gyveno šitas keistas žmogus...

SPINDI DIENA

Spindi diena, kaip vaza porceliano,
Šešėliai virpa takuose,
O aš jaunystę pasigavus,
Atrodo, bėgu jais basa.
Skubu –
Dangus kol spindi,
Ir kol šešėliai dar gyvi,
– Tai jie man kalba, jie man moja,
Žadėdami rytojų,
Dar vieną puokštę margą
Padėti
Ant mano lūkesčių altoriaus,
Kaip sauja saulės spindulių.

Algirdo Grigaičio nuotrauka.

Atidaromas Baltistikos skyrius

Sankt Peterburgo valstybinio universiteto Filologijos fakultete spalio 29 d. atidarytas vienišasis Baltistikos skyrius ir biblioteka.

„Baltistikos skyriui vadovaus docentas Aleksejus Andronovas, kurį vadina Vilniaus universiteto auklėtinis. Vilniuje jis metus mokėsi baltistikos ir puikiai kalba lietuviškai“, – teigė Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekanas Bonifacas Stundžia.

Už nuopelnus baltistikai, lietuvių kalbai ir tarpvalstybinį

kultūrinių ryšių plėtojimą A. Andronovui yra suteikta Lietuvos pilietybė.

Baltistikos specializaciją Sankt Peterburgo universiteto vyresniųjų kursų studentai galėjo rinktis jau keletą metų, o nuo šio rugsėjo Bendrosios kalbotyros katedroje pradėta dėstyti ir atskira Baltistikos studijų programa, kurią pasirinko 9 pirmakursiai. Latvių ir lietuvių kalbas studijuojantiems rušams Lietuvos delegacija padovanos lietuviškų periodinių leidinių, kalbotyros knygų, albumų, žodynų.

(Elta)

Nepaprasta vidinė harmonija

Kartas nuo karto taip nutinka, kad maža Lietuva Respublikos dalelėje New Yorko generalinio konsulato patalpos tampa meno galerija. Mat, konsulas nevengia pakviesti lietuvių visuomenę, kad ji susipažintų ir pasigrožėtų lietuvių menininkų dailės darbais. Tad ir lapkričio 5 d. vakare konsulato posėdžių salė, gretimas kambarys ir koridorius puikavosi atvykusios Lietuvos dailininkės Eglės Kuckaitės grafiškos darbai.

Konsulato šeimininkas generalinis konsulas Mindaugas Butkus, atidarys parodą, sveikino susirinkusius meno gerbėjus (jų buvo apie 40), pristatė dail. Eglę Kuckaitę ir pakvietė ją susipažinti.

Eglė kukliai prisiminė savo biografiją, supažindino su kai kuriais savo darbais, jų atlikimo technika ir kvietė pasisvajoti, pasigėrėti jos kūryba.

Eglės piešiniai nespaltuoti. Vyrauja pilkuma. Daug vietos skirta erdvei, kuri jungiama grakščiai ir elegantiškai išvedžiota linija. Jos darbų aplankas skaitome: „Neužpildyti, tušti plotai išsiskina linijų lengvumą, subtilumą, kartu ir konstruktyvų mąstymą, neperkrautą mintimis popieriaus erd-

Eglė Kuckaitė.

vė”.

Mane sudomino keletas didelių, pailgų, maždaug 12X36 colių dydžio popieriaus lakštų, kuriuose ryškėjo miniatiūriniai (apie 1X2 colių) piešiniai. Ypač įdomus ciklas, pavadintas „Kai busi Vilniuje“. Jame yra 12 miniatiūrinių Vilniaus vaizdų. Antras ciklas iš 7 piešinių – „Šitos meilės nepaslepėsi – tai meilė Vilniui!“ Ir dar keli.

„Nepaprasta vidinė harmonija, natūrali gamtos ir sielos darna (...) Daiktų ir sielų vienvė tarsi savaime susikuria iš nesuskaituojamos daugybės plonyčių virtuozinių linijų. Vaizdas čia kasdieniškas, mate-

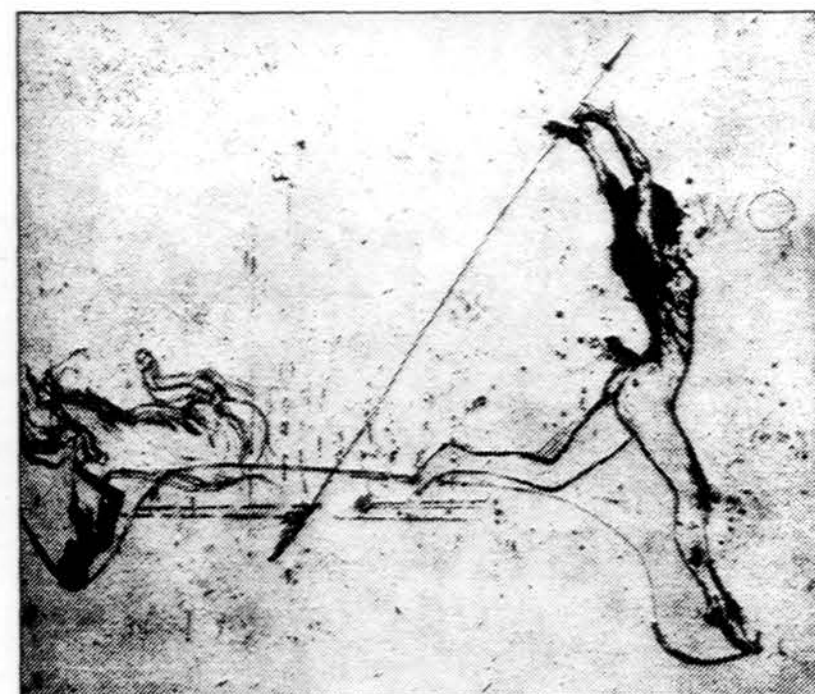
rialus ir kartu kupinas kitokios, mistinės realybės“, – rašo Ona Baliukonytė.

„Eglės darbuose girdime himną mažmožiams – tam, kas atrodo įprasta, nereikšminga, pilka. Jos sužetuose esama siurrealistinių ar pasakiškų pasąžų, jos meninėje raiškoje yra tikrai netikėtų, virtuozinių darinių, bet visa tai neakcentuojama, ateina savaime...“, – pastebi Julė Šiurkutė.

Dailininkė Eglė Kuckaitė gimė 1969 m. Kupiškėje. Studijavo 1991–1995 m. Vilniaus dailės akademijoje, grafikos katedroje. Jas apvainikavo Menų bakalauro diplomu. Kūrybos sritys: grafika (estampai), fotografija, instaliacija, tapyba, knygos iliustracija. Priklauso Lietuvos dailininkų sąjungai. Lietuvoje ir užsienyje yra surengusi 6 autorines ir 57 grupines pamokas. Eglės darbai muziejuose, galerijose ir pas privačius rinkėjus yra Prancūzijoje, Norvegijoje, JAV, Japonijoje, Italijoje, Lenkijoje, Rusijoje, Kanadoje, Turkijoje ir kitur.

Parodoje generaliniame konsulate Eglė Kuckaitė buvo išstaciui 33 grafiškos darbus.

Petras Palys

Eglės Kuckaitės kūrinys.

Šį kartą – fotografijos iš Danijos

Nieko nebestebina, kad tautiečiai išvyksta uždarbiauti į užsienį. Svarbu, kad jie ten nepridarytų ko nors, kas darytų gėdą giminėms, artimiesiems ar visai Lietuvai. Kad lietuviams būdingas darbštumas, gabumai, talentai ir toliau svetur būtų vystomi, kad apie jų darbus sužinotų ir gimta šalis.

Šį kartą apie vieną tokių – fotomenininką Aleksandrą Šiekštelę. Į Daniją jis išvyko prieš septynerius metus. Iš meninės fotografijos, kaip ir Lietuvoje, taip ir šioje šalyje, nepragyvensi. Išdarbino spaus-tuvėje. Bet fotoaparato neužmetė. Jo gyvenimas sukios le-gendomis ir įvairiausiais pasa-kojimais apipintame viename sostinės rajone, pavadintu Kristianijos vardu. Fotomenininkui šis rajonas daug kuo panašus į Vilniaus Užupį. Tačiau čia, jo akimis, daugiau sumaišties. Čia prekiaujama narkotikais, vietinės pramonės gaminiais ir dar daug kuo. Turistai mėgsta čia lankytis. Ši mikrorajona, esanti netoli jūros, supa kana-lai. Gal dėl to vietiniai gyventojai kristianitai jaučia savotišką gamtos globą. Be to, čia egzistuoja netradicinė sugyvenimo forma, kažkuo panaši į laisvą liau-pat spaudos atgavimą. Tai kon-trafaktinis leidinys, – tituli-niame puslapyje nurodyta, kad išleistas Vilniuje J. Zavadskio spaus-tuvėje su cenzūros leidi-mu. O iš tikrųjų – Tilžėje, Šoenkės, Reylanderio, Maude-rodės ir kitų spaus-tuvėse. Klai-dinantis įrašas – žandarų mul-kinimui ir kad žmonės nebijo-tų maldyną, kaip draudžiamą, na-muose laikyti. Spalvotas tituli-nis, teksto iliustracijos, gražus įrašas, – „Aukso altorius“ buvo ne vieno jauno žmogaus sva-jonė.

M. Sederavičiaus sukurtu knygnešiu slaptųjų tinklu pasi-naudojo ir tautinės savimonės, valstybės atgimimo vilčių žadi-tojai. Jais į Lietuvą keliavo J. Basanavičiaus Aušra, J. Ku-dirkos Varpas. Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad pats kuni-gas rezervuotai žiūrėjo į tauti-nio atgimimo liberaliojo sparno veiklą, manydamas ją esant „pagoniška“. Vaizgantas taip prasi-tarė apie M. Sederavičių:

„Jis padarė daugiau negu pats suprato“. Ir tikrai: dirbo, plu-šėjo kiek pajėgė, laikydamas katalikybę ir lietuviybę savo misija šiame pasaulyje. Per lei-dybinius rūpestius neturėjo ka-da beužiimti bažnyčios priežiūra ar remontais. Į kitų kunigų priekaištus taip atsakęs: „Aš statau Dievo kažnytią žmonių sielose“. Tikra laimė, kad sulaukė tamtosios gėdynės pabaigos, kurią taip artino savo pasiaukojančia veikla.

Aleksandras Šiekštelė.

Algimanto Žiūno nuotr.

Knygnešių tėvo sukaktis

LIBERTAS KLIMKA

Lapkričio 9 d. sukako 175 metai, kai Suvalkijoje, Šakių, apskrityje, Lukšių valsčiaus Plėgų kaime gimė religinių raštų leidėjas ir vertėjas, draudžiamosios lietuviškos spaudos uolus platintojas kunigas Martynas Sederavičius. Legendinė tos tolimas gėdynės, kurios pabaigos šimtmetį šiemet minime, asmenybė, – M. Sederavičius vadintas knygnešiu tėvu. Jo gyvenimo kelias – vargingas ir labai atkaklus siekimas šviesos ir mokslo, o tapus kunigu – tiesiog apaštališka tarnystė visai tautai, jos gyvasčiai. Kunigo knygnešystės sklaida vyko ne tik savojoje parapijoje ar Suvalkijoje; jos įtaka buvo jaučiama visoje Lietuvoje.

Rašto mažasis Martynukas pramoko namuose, iš tėvo Jur-gio, kuris, deja, anksti mirė. Našlaitį, matydamas jo nepa-prastą norą mokytis, ėmėsi glo-boti pusbrolis kunigas Antanas Martynaitis. Leido jį į Marijampolės gimnaziją, parėmė, be-simokantį kunigų seminarijoje Seinuose. 1858 metais vyskupas Motiejus Valančius Var-niuose M. Sederavičių įšventi-no kunigu. Pastoraciniam dar-bui buvo paskirtas į Alvitą; vėliau kunigavo Griškabadyje, Liudviname ir Šakiuose. 1873-siais tapo Sudargo klebonu, ten ir nuveikė savo didžiuosius gy-venimo darbus. Sudarge 1907 metais ir atgulė amžinojo poilsio.

Žmones stebindavo kunigo Martyno askeetiškas gyvenimo būdas: nėra ir pakelės svaigalų taurelės, užtraukęs dūmą. Buvo vegetaras, nes jaunystėje sau prisizadėjo, jeigu išsipildytų jo svajonė tapti kunigu, nevalgyti mėsos. Tik uostomosios tabokos nuolat nešiodavosi su savimi, kad smagiai nusicaudėtų. Maitinosi kunigas daugiausia Nemuno žiobriais. Dėvėjo namų darbo rūbais: vasarą – linine sutana, žiemą užsigėdavo kai-miškais kailinukais. Dėl savo paprastumo, nuoširdumo, pa-

Kun. Martynas Sederavičiaus buvo vadinamas Lietuvos knygnešių tėvu. Jo knygnešystės sklaida vyko ne tik savojoje parapijoje ar Suvalkijoje; jos įtaka buvo jaučiama visoje Lietuvoje.

garbaus elgesio su kaimo žmo-nėmis, taip pat dėl graudžiai gražių pamokslų buvo labai mėgstamas parapijiečių. Pinigų net į rankas nenorėdaves imti, sakydavo, jeigu gali kiek paa-uškoti, nešik tarnui Jonui. Sutaupytas iš kuklaus pragyvenimo lėšas visas skirdavo lietuviškų knygelių buvo išleista per 30. Kai kurios pakartotinai leistos net keliolika kartų. Leidinius lietuvių kalba tada imanoma buvo išspausdinti tik Prūsijoje, patogiausia Tilžės spaustuvėse. Tada kunigas organizuodavo knygų pargabėmą per sieną ir išplatimą caro valdomoje Lietuvoje. Ne kartą ir ne de-šimtis pats vežimais su pas-lėptais knygų maišais riedė-davo per pasienio punktą: žan-darai nedrįsdavo iškratyti tokio žinomo visoje Suvalkijoje kuni-go. Sudargo bažnytkaimis – tri-kampyje tarp Žemaitijos, Prūsijos ir Suvalkijos – labai patogi vieta išskirstyti nelega-lią spaudą. Turėjo M. Sederavičius patikimų talkininkų – kunigų, bažnyčios tarnų, ūki-ninkų, pas kuriuos galėjo san-deliuoti knygas, iki knygnešiai jas gabens toliau. Ir niekas per trisdešimt metų tokios aktyvios veiklos jo neįskundė... Tik Til-žės spaustuvininkai savanau-diskai pasinaudodavo kunigo patiklumu: neretai savo nuo-žiūra padidindavo paklausios knygelės užsakytojų tiražą ir išparduodavo. Kai kam net ir šventuose darbuose rūpi pel-nas, o M. Sederavičius knygeles kaimo žmonėms dalydavo vel-tui.

Leidybai kunigas pasitelkdavo ir kitų pagalbininkų. Prikal-bino tam darbui girininką Juo-zą Antanavičių ir buvusį Rasei-

nių pristavą Serapiną Lau-nėmis, taip pat dėl graudžiai gražių pamokslų buvo labai mėgstamas parapijiečių. Pinigų net į rankas nenorėdaves imti, sakydavo, jeigu gali kiek paa-uškoti, nešik tarnui Jonui. Sutaupytas iš kuklaus pragyvenimo lėšas visas skirdavo lietuviškų knygelių buvo išleista per 30. Kai kurios pakartotinai leistos net keliolika kartų. Leidinius lietuvių kalba tada imanoma buvo išspausdinti tik Prūsijoje, patogiausia Tilžės spaustuvėse. Tada kunigas organizuodavo knygų pargabėmą per sieną ir išplatimą caro valdomoje Lietuvoje. Ne kartą ir ne de-šimtis pats vežimais su pas-lėptais knygų maišais riedė-davo per pasienio punktą: žan-darai nedrįsdavo iškratyti tokio žinomo visoje Suvalkijoje kuni-go. Sudargo bažnytkaimis – tri-kampyje tarp Žemaitijos, Prūsijos ir Suvalkijos – labai patogi vieta išskirstyti nelega-lią spaudą. Turėjo M. Sederavičius patikimų talkininkų – kunigų, bažnyčios tarnų, ūki-ninkų, pas kuriuos galėjo san-deliuoti knygas, iki knygnešiai jas gabens toliau. Ir niekas per trisdešimt metų tokios aktyvios veiklos jo neįskundė... Tik Til-žės spaustuvininkai savanau-diskai pasinaudodavo kunigo patiklumu: neretai savo nuo-žiūra padidindavo paklausios knygelės užsakytojų tiražą ir išparduodavo. Kai kam net ir šventuose darbuose rūpi pel-nas, o M. Sederavičius knygeles kaimo žmonėms dalydavo vel-tui.

Leidybai kunigas pasitelkdavo ir kitų pagalbininkų. Prikal-bino tam darbui girininką Juo-zą Antanavičių ir buvusį Rasei-

